

Takmer zabudnutý nakladateľ Leopold Mazáč

MONIKA KAPRÁLIKOVÁ, Katedra kulturológie Filozofickej fakulty UK, Bratislava

KAPRÁLIKOVÁ, M.: An almost forgotten publisher Leopold Mazáč.
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 58, 2011, No 2, p. 143 – 163.

Leopold Mazáč Publishing House once became a symbol of the success of young Slovak literature as well as a well-established brand. However, after the year 1948 the publisher's name almost disappeared from the Czecho-Slovak book industry history. Although Ján Smrek, the publisher's friend and long-term collaborator, did his best in the 1960s to remind us of Mazáč's activities related to Slovak literature, a complex evaluation study has not yet been written in our country. In spite of the fact that Mazáč was the very first publisher to dispel the long-lasting myth of Slovak literature being unprofitable and sparked the interest in its new as well as older literary production. The present study is concerned with Leopold Mazáč Publishing House foundation, history and contribution to Slovak culture. It presents little-known facts related to the subject mainly relying on archival materials deposited at the Literary archive of the Museum of Czech Literature, the National Museum Library Archive in Prague and the Art and Literature Archive in Martin.

Key words Leopold Mazáč, Slovak literature editions, Slovak culture presentation in Prague

Meno českého nakladateľa Leopolda Mazáča výrazne rezonovalo v slovenskej kultúre medzivojnového obdobia. Stalo sa synonymom úspechu mladej slovenskej literatúry i dobre etablovanou značkou. Po tom, čo vydavateľstvo i Slovenské kníhkupectvo v Prahe v roku 1948 prevzala Mladá fronta¹ pre údajnú kolaboráciu nakladateľa s nacistami, Mazáčovo meno takmer vymizlo z českých a slovenských dejín knižnej kultúry. O pripomenutie jeho vydateľských aktivít súvisiacich so slovenskou literatúrou sa v dobe politického „odmäku“ v šesťdesiatych rokoch zaslúžil jeho dlhoročný spolupracovník i priateľ Ján Smrek. Meno L. Mazáča však pre vydateľskú historiografiu definitívne očistil až vedecký pracovník Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR Aleš Zach, dlhodobo sa špecializujúci na dejiny českých nakladateľstiev 19. a 20. storočia.² Na Slo-

¹ Mazáča od roku 1945 vyšetrovali a uvalili na jeho podnik národnú správu. Aj po tom, čo mu vzali nakladateľskú koncesiu (chystalo sa ju prevziať družstvo Osvěta), kníhkupectvo vlastnil až do 4. 3. 1948 a ako kníhkupec naďalej pôsobil. Vydavateľstvo mu nakrátko opäť vrátili v roku 1947.

² V štúdií Případ nakladatele Mazáče, kde podrobne popísal povojnový proces a súdne spory Mazáča so stavovskou organizáciou, ktoré viedli k odňatiu jeho licencií (Zach, 1998).

vensku, ktoré dlho tvorilo jedno z hlavných ťažísk produkcie vydavateľstva, bilancujúca ani hodnotiaca štúdia dosiaľ napísaná nebola.³ A to aj napriek tomu, že bol prvým vydavateľom, ktorý prelomil dlhoročný mýtus o finančnej nerentabilnosti vydávania slovenskej literatúry a spustil vlnu záujmu o novú i staršiu literárnu tvorbu. V nasledujúcej štúdii sa pokúsime tieto resty napraviť a po viac ako šiestich desaťročiach, ktoré uplynuli od smrti L. Mazáča, priblížiť úlohu i zástoj jeho vydavateľstva v slovenskej kultúre.

Zrod nakladateľa

Nakladateľstvo Leopolda Mazáča bolo v dvadsiatych rokoch jedných z mnohých, ktoré sa objavili v rámci povojnovej vydavateľskej konjunktúry. Kniha sa osvedčovala ako dobrý prostriedok v snahe zabudnúť na traumatické zážitky z prvej svetovej vojny. Naviac, menila sa celá sústava školstva, s čím išla nevyhnutne ruka v ruke aj výmena starých rakúsko-uhorských učebníc. Ľahký odbyt viedol najmä v českej časti republiky k enormnému nárastu počtu nakladateľstiev, pričom niektoré vznikli výlučne s cieľom na konjunktúre finančne zarobiť. Ani kúpyschopnosť obyvateľstva nebola v povojnových podmienkach veľmi uspokojivá. Nároky na grafickú úpravu neboli vysoké a často sa vymýšľali lákavé až gýčovité obálky. Spomedzi novovzniknutých nakladateľstiev sa ale vykryštalizovali aj také, ktoré sa rozhodli ísť proti tomuto trendu podporou slovesného i výtvarného umenia. V roku 1926 založili Klub moderných nakladateľov KMEN, s vlastným časopisom i ročenkou, ktorá sa stala „výkladom“ modernej knižnej kultúry. Popri nich existovali ešte tradičné nakladateľské domy s dlhou históriou, reprezentované osobou zakladateľa alebo pokračovateľa, konzervatívnejšími edičnými plánmi i zameraním (J. Otto, R. Vilímek, Fr. A. Urbánek, Fr. Borový). Mazáč nepatril k vydavateľom, ktorí chceli po vojne len zarobiť na populárnej literatúre.⁴ A hoci sa niektoré jeho vydavateľské výstupy zhodovali so zámermi klubu KMEN, nikdy sa nestal jeho členom. Dokonca nepochádzal ani z prostredia, v ktorom sa pestovala vydavateľská tradícia. Jeho transformácii na vydavateľa *de facto* dopomohla náhoda.

Leopold Mazáč (1900 – 1948) pochádzal z rodiny úhrňevského inžiniera, ktorý zomrel, keď mal Leopold 11 rokov. Rodina často trpela nedostatkom finančných prostriedkov a viackrát sa musela sťahovať. Zo štúdií stihol zavŕšiť len Reálnu školu v Kostelci nad Orlicí v roku 1918.⁵ Napriek tomu, že mal technické nadanie a bol výborný matematik, štúdium na Českom vysokom učení technickom (ČVUT) musel po štyroch semestroch zanechať pre nedostatok hmotných prostriedkov. Spolu s výtvarne nadanou sestrou Pavlou si v roku 1920 založil firmu na výrobu i predaj umeleckých predmetov a jeho obchodnícky talent mu čoskoro priniesol očakávaný zisk. Do školy sa už však Mazáč nevrátil.⁶

³ Existuje štúdia Ján Smrek a jeho pôsobenie v nakladateľstve Leopolda Mazáča, ktorú napísali študentky brnenskej slavistiky (Belavíqua – Kovaľová – Pawlaková, 2000), ale tá sa sústreďuje len na časť jeho aktivít, ktoré redakčne zabezpečoval Smrek. Mazáčovo nakladateľstvo je spomínané v druhom pláne. Informácie o vydavateľstve zároveň čerpá výlučne zo Smrekových pamätí.

⁴ Jeho počiatočná česká produkcia mala síce za cieľ rýchlu návratnosť investovaných prostriedkov, pri vydávaní slovenskej literatúry sa už však kvalitatívne profiloval.

⁵ Archiv Knihovny Národního muzea Praha, f. Nakladatelství Leopolda Mazáče, č. inv. 64.

⁶ Smrek vo svojich pamätiach nesprávne uvádza ako dôvod Mazáčovho odchodu z ČVUT dedičstvo po otcovi: „Tento mladý človek zdedil po otcovi nejaký kapitál, nechal teda techniku a začal podnikat“ (Smrek, 1968, s. 142).

Ako dvadsaťštyriročný, prosperujúci obchodník s leptami a plaketami a zástupca firiem s umeleckými predmetmi sa v Prahe zoznámil s Michalom Zibrinom, ktorý práve končil štúdium práva na Karlovej Univerzite. Mladý adept práv bol zároveň predsedom Sväzu slovenského študentstva – organizácie, ktorá združovala vysokoškolských študentov, mladých slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych pracovníkov. Jej hlavným poslaním bola najmä podpora nemajetných študentov, no na reálne plnenie poslania jej chýbali financie. Zibrin – „*zapálený nadšenec, ale zároveň realista nového typu*“, ⁷ prišiel s myšlienkou vydať literárnu ročenku, ktorá by prezentovala tvorbu mladých autorov, členov zväzu. Do pokladnice by zároveň priniesla žiadané prostriedky. Išlo o odvážny plán, pretože situácia slovenskej knihy bola i napriek českej a slovenskej vydavateľskej konjunktúre zložitá. Ani nový politický kontext nepodnietil v Čechách záujem o vydávanie slovenskej literatúry. Slovenskú knihu ako nerentabilný artikel „zásadne ignorovali“ ⁸ aj českí knihkupci s odôvodnením, že český čitateľ o ňu nemá záujem. Jednoduchšia nebola ani situácia na Slovensku. Vydavateľská tradícia nebola natoľko rozvinutá ako v Čechách, zväčša ju zastupovali veľké kultúrno-spoločenské organizácie, ktoré pokračovali v edičnej činnosti aj po vojne. Pretrvávajúci problém predstavoval aj mýtus o nerentabilnosti slovenskej literatúry. Ak ju staré či novovzniknuté vydavateľstvá vydávali, išlo zväčša o etablovaných autorov staršej literárnej generácie. Novú pôvodnú tvorbu vydával v dvadsiatych rokoch programovo len Štefan Krčméry v rámci Knihnice Slovenských pohľadov. „[Vydavatelia] Tlačili len čo najmenej kníh, oproti mladým autorom mali apriornu nedôveru a ak niečo aj vydali, nechávali to ležať vo svojich skladoch, posypané naftalinom. Nevedeli alebo nechceli vedieť o modernom organizovaní predaja knihy, ktorého hlavnou podmienkou je – dobrá a systematická reklama.“ ⁹ Čitatelia si navyše vzhľadom k nižšej úrovni vzdelanosti a kúpyschopnosti svoju cestu ku knihe stále ešte len hľadali.

Odvážny plán s neistým koncom preto potreboval finančné krytie. Zibrin ho našiel v Leopoldovi Mazáčovi, ktorý sa rozhodol podporiť vydanie zborníka pravdepodobne preto, že mu úsilie zväzu bolo sympatické v sledovaných cieľoch. ¹⁰ Na vlastnej koži kedysi okúsil postavenie nemajetného študenta. Almanach sa však rozhodol financovať anonymne. Jednou z jeho podmienok bolo priniesť knihu na vianočný trh, čo znamenalo editorsky ju pripraviť v skrátenom čase. Koncom septembra 1924 oslovil Zibrin s plánom Jána Smreka, ktorý mal ako literát i novinár styky so všetkými, ktorí tvorili. Už o mesiac, na konci októbra, odcestoval editor s rukopismi troch desiatok autorov do Prahy, kde celý mesiac dozoroval na tlač zborníka. Pod názvom *Literárne glosy* napísal aj krátke medailóny o autoroch. Obálku mu ešte v Bratislave navrhol český maliar a grafik Jaromír Jareš, ktorý vtedy žil v metropole Slovenska. Prvá poprevratová bilancia, ktorá predstavovala i prvú mobilizáciu

⁷ J. Smrek v liste E. Charousovi z 28. 6. 1966 vo veci vydania jeho spomienkového článku Slovenský „kultúrny konzulát“ v Prahe. In memoriam L. Mazáča – i kus historie. Archiv literatúry a umenia SNK Martin (ďalej citované ako ALU SNK), f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

⁸ List L. Mazáča Svazu knihkupcov a nakladateľů z 8. 3. 1929. Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha (ďalej citované ako LAPNP), f. Svaz knihkupců a nakladatelů (1879 – 1949).

⁹ SMREK, Ján: *Aký význam má Praha pre povznesenie slovenskej literatúry (rkp.)*. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 39 E 14.

¹⁰ Mazáč o niečo neskôr nezištne podporoval aj nemajetných spisovateľov združených v spolku Svatobor.

nových tvorivých síl na Slovensku, uzrela ako *Sborník mladej slovenskej literatúry* svetlo sveta v novembri 1924 v náklade päťtisíc kusov. Vytlačila ju malá a lacná žižkovská tlačiareň Pragografia. Podobne ako načasovanie, nenechal Mazáč ani predaj *Sborníka* na náhodu. Keďže vedel, že knihkupci s nákupom slovenskej knihy otáľali, rozhodol sa po dohode so Zibrinom využiť členov zväzu a doručiť zborník priamo do slovenských domácností. Kolportáciu zabezpečovali slovenskí vysokoškooláci v Prahe, ktorí sa na zimné prázdniny vracali na Slovensko. Dobré načasovanie a predaj priamo domov spôsobili, že už v januári 1925 Mazáč uviedol na trh druhé vydanie, v rovnakom, päťtisícovom náklade. Vyšlo už v modernejšej tlačiarňi, pričom z tej istej sadzby vytlačili na similitane a v brokátovej väzbe aj dvetisíc exemplárov väčšieho formátu, kvázi bibliofilské vydanie. „*Malo to byť takzvané luxusné vydanie, čosi pre bibliofilov, hoci podmienky bibliofilie vôbec nespĺňalo.*“¹¹ Podobne ako prvé, aj druhé vydanie zborníka sa rýchlo rozpredalo i v jeho „luxusnejšom“ prevedení. V marci 1925 preto Mazáč priniesol na trh ešte aj tretie, posledné vydanie, opäť v počte päťtisíc kusov a päťsto číslovaných, kvázi bibliofilských exemplárov.

Nečakaný úspech almanachu nielenže priniesol do spolkovéj pokladnice žiadané finančné prostriedky, ale odhalil aj existujúcu medzeru na československom knižnom trhu, ktorú si Mazáč naplno uvedomil. Pustil sa „*do slovenských kníh s talentom praktického obchodníka a investora*“.¹² Najskôr však musel požiadať o vydavateľskú koncesiu, ktorú dovtedy nemal. „*Jmenovaný Svaz dal vlastně podnět k založení mého nakladatelství. (...) Z počátku nebyly ani sledovány cíle výdělečné, ale když se vidělo, že kniha jde na odbyt, byly založeny další slovenské sbírky.*“¹³ Magistrát hlavného mesta Prahy mu vydavateľskú koncesiu udelil 5. novembra 1925 a takmer o pol roka, 28. apríla 1926 aj kníhkupeckú živnosť¹⁴ so sídlom Na Hrobcí č. 7., Praha II.¹⁵

Mazáčove edície slovenskej literatúry

Prvou edíciou, ktorá začala vychádzať v novozaloženom Nakladateľstve Leopolda Mazáča,¹⁶ bola *Edícia mladých slovenských autorov* (EMSA) a koncepčne nadväzovala na zborník. V rokoch 1925 – 1937 v nej vyšlo dovedna 61 zväzkov od 28 autorov. Jej hlavným redaktorom bol Ján Smrek, ktorý ju redigoval na dialku krátky čas z Bratislavy, neskôr z Martina. Pre narastajúcu agendu, ako aj nespokojnosť s objavovaním sa množstva drobných chýb vo vydaniach sa však v januári roku 1930 presťahoval do Prahy.

¹¹ SMREK, Ján: *Poézia moja láska*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1968, s. 150.

¹² SMREK, Ján: *Aký význam má Praha pre povznesenie slovenskej literatúry* (rkp). ALU SNK, f. Ján Čietek- Smrek, sign. 39 E 14.

¹³ List L. Mazáča Svazu knihkupcov a nakladateľů z 25. 1. 1933. LAPNP, f. Svaz knihkupcov a nakladateľů (1879 – 1949).

¹⁴ Koncesie. LAPNP, f. Svaz knihkupcov a nakladateľů (1879 – 1949).

¹⁵ Približne od konca dvadsiatych rokov sa na oficiálnom hlavičkovom papieri začína objavovať aj adresa Na Výtoni 6, Praha II. V skutočnosti ale ide o jeden rohový obytný celok, ktorý mal východ do obidvoch spomínaných ulíc na pražskom predmestí.

¹⁶ Po získaní koncesie začal Mazáč vydávať v samostatných edíciách aj českú literatúru, avšak až rok po prvom zväzku EMSA. Návratnosť investície bola pri EMSA pomalá, preto sa v českej produkcii zo začiatku sústreďuje najmä na klasických autorov (B. Němcová, F. Palacký, K. H. Borovský), ktorí boli čitateľmi preferovaní a nakladateľovi priniesli istý zisk.

„Teraz v literatúre už robíme všetko prisne, preto i ja prišiel som do Prahy, aby naše vydania boli bezvadné,“ napísal v liste z 21. júla 1930 Kvetoslavovi F. Urbanovičovi.¹⁷ EMSA predstavovala najväčšiu medzivojnovú edíciu novej pôvodnej tvorby a popri slovenskej próze prezentovala aj poéziu a esejistiku. Hoci vo vydávaní slovenskej literatúry stále dominovala Matica, „všetko, čo bolo v kvase, vychádzalo u Mazáča“.¹⁸ Prvým zväzkom edície bola novela Gejzu Vámoša *Editino očko*. V tom istom roku ešte nasledovali Gašparove *Buvi, buvi*, Smrekove *Cválajúce dni* a Hrušovského *Dolorosa*. Zväzky pribúdali v počte 4 – 5 za rok.¹⁹ Keď prišiel Smrek začiatkom roku 1930 do Prahy, EMSA už mala 26 zväzkov (!). Tempo sa vplyvom nárastu agendy slovenskej redakcie vydavateľstva – vydávaním druhých a tretích reedícií, ako aj založením nových – postupne spomalilo. Zväzky EMSA vychádzali v náklade 1000 – 1500 kusov ak išlo o poéziu a 2000 – 3000 v prípade beletrie. O veľkosti nákladu rozhodovala skutočnosť, či išlo o známeho autora alebo debutanta. Všetky diela Martina Rázusa napríklad vyšli v tritisícovom náklade, avšak Urbanovičov debut *Oráčina* len v počte 2000 kusov. Vydavateľskou praxou zároveň bolo uviesť druhý náklad na trh, ak na sklade zostávalo už len 500 kusov z prvého vydania. Často sa ako súčasť marketingovej stratégie vytlačilo naraz 5000 kusov, avšak predávali sa ako prvé a druhé vydanie.²⁰ Z niektorých reedícií sa dokonca vytlačil aj malý počet (100 – 300 ks) bibliofilských vydání, ktoré boli vytlačené na japonskom papieri, v polokoženej väzbe a s podpisom autora, zriedka i ilustrátora. Inak EMSA vychádzala na peroláhkcom papieri a v tlačiarni J. Dolenského.²¹ Zaujímavosťou je, že v reedícii mal každý zväzok novú obálku. Bola to zásluha jej hlavného redaktora J. Smreka, ktorý k spolupráci od začiatku prizýval najmä slovenských výtvarných umelcov. Obálky prvých zväzkov vytvorili M. Galanda, A. Jassusch a J. Jareš, no od roku 1927 až do roku 1933 sa „dvorným“ tvorcom obálok edície stal v Prahe žijúci Martin Benka. Svoju umeleckú pečať vtláčil takmer trom desiatkam zväzkov EMSA a s vydavateľstvom spolupracoval ako ilustrátor i tvorca obálok na ďalších slovenských edíciách. Keďže v roku 1934 rozvinul úzku spoluprácu s Československou grafickou úniou, kde sa podieľal na ilustrovaní série učebníc,²² pri EMSA ho nahradil český maliar, grafik a knižný upravovateľ Alexandr Vladimír Hrska. Pri návrhoch obálok edície príležitostne spolupracovali aj výtvarníci J. Benda, J. Vodrážka, Ľ. Rambouská, Š. Bednár či K. Teige. Hlavným upravovateľom a technickým redaktorom jednotlivých vydání EMSA bol vo veľkej väčšine J. Smrek. Po rokoch na to spomínal: „Každý obrázok, ktorý mi maliar namaloval na obálku, musel som obyčajne sám i vymyslieť.“²³ No práve vďaka spolupráci s poprednými výtvarníkmi stáli jednotlivé zväzky umelecky v popredí, čo sa viackrát ocenilo aj pri

¹⁷ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 T 4.

¹⁸ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

¹⁹ Výnimku predstavoval len rok 1926, kedy krátko pauzovala, pravdepodobne preto, že nakladateľ musel začať aj s vydávaním českých edícií.

²⁰ Podľa autorskej zmluvy J. Nižnánskeho z 26. 6. 1933. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 G 5.

²¹ Prvé zväzky EMSA vyšli v tlačiarni Jana Pospíšila, no od 1927 až do 1935 vychádzajú v tlačiarni Jaroslava Dolenského v Prahe, od 1935 v Československej grafickej únii s pobočkami v Prahe a Prešove a M. Knapp v Prahe.

²² OLÁHOVÁ, Anna: Knižná tvorba Martina Benku. In: *Knižnica*, 2006, roč. 7, č. 2, s. 52.

²³ SMREK, Ján: Pražské roky. In: *Slovenské pohľady*, 1971, roč. 87, č. 2, s. 109.

udeľovaní štátnych cien. EMSA sa stala útočiskom pre všetkých. Výtvarníkom, ktorí sa dostávali rýchlejšie do povedomia verejnosti, i prozaikom, ktorí si pri desaťpercentnom podieli z predaja u Mazáča mohli prísť i na sto tisíc. „Napri. Martin Rázus za štvorvázkový román *Svety. Za takú sumu si už mohli kúpiť vilu*.“²⁴ Mazáčove autorské honoráre boli senzáciou. Dovtedy zvyčajne zadarmo alebo za nízky honorár píšuci autori si zrazu dokázali vlastnou tvorbou zarobiť. Upevňovalo to ich sebavedomie a poskytovalo priestor pre ďalšiu tvorbu. Priznáva to aj samotný Rázus v liste S. Mečiarovi z 23. januára 1936. „*Ved som ja poznal, čo je literárny honorár iba po vyjdení 'Svetov' u Mazáča, v roku 1929, vtedy už keď som bol 41-ročný. Dotiaľ som pracoval gratis alebo skoro gratis.*“²⁵ V liste L. Mazáča K. Urbanovičovi z 2. októbra 1935 však nachádzame doplňujúce informácie o celkovom finančnom pozadí predaja i interných problémoch vydavateľstva. Nárast objemu produkcie vydavateľstva neznamenal automaticky zisk. Čitatelia väčšinou knihy kupovali na splátky, niektorí neplatili včas, iní vôbec. Pohľadávky vydavateľstva len do roku 1935 činili takmer 5 miliónov korún a účtovnícku prácu u Mazáča vykonávalo takmer 70 úradníkov.²⁶ Na výšku autorských honorárov však Mazáč nesiahol ani pod tlakom hospodárskej krízy, začal ich len vyplácať v mesačných províziách. V prípade Urbanoviča to bolo za tretie vydanie *Oráčiny* tisíc korún mesačne. Takýchto záväzkov mal však Mazáč viac. „*Jen autorům vyplatím měsíčně cca 70 – 80.000.- Kč, s toho nad polovinu slovenským.*“²⁷ Na podporu predaja preto využíval nakladateľ všetky dostupné prostriedky. V Literárnom archíve Památníku národného písemníctví sa nachádza niekoľko sťažností kníhkupcov na počínanie si niektorého z jeho takmer sedemdesiatich cestujúcich zástupcov. Sťažujú sa na „*nekalú súťaž*“ (výhodnejšie ceny, zľavy),²⁸ ktoré stanovily Svazu kníhkupcov a nakladateľů, ktorého bol Mazáč členom od roku 1926 i dlhoročným pokladníkom, nepovoľovali.²⁹ Ďalším prostriedkom podpory predaja, na ktorý sa jeho konkurenti tiež sťažovali, bola spolupráca s inštitúciami, za ktoré sa údajne „skrýval“. Badať to môžeme aj pri slovenských edíciách. Hoci už mohol ako vydavateľ vo vydaniach figurovať, EMSA (podobne ako predtým zborník) vychádzala aj naďalej pod hlavičkou Svazu slovenského študentstva, len s dovetkom „nákladom Leopolda Mazáča“. Dôvodom bola obojstranná výhodnosť takejto spolupráce. Autori boli síce členmi zväzu, no Sváz podobne ako študenti, ktorí naďalej kolportovali Mazáčove slovenské edície, zo spolupráce percentuálne profitovali. Prepojenie a benefity z toho plynúce musel L. Mazáč vysvetľovať aj svojej stavovskej organizácii v liste zo 7. marca 1928, kde píše: „*Iméno Svazu jest na Slovensku jako prvotřídní kulturní činitel všeobecně oblíbeno a z toho důvodu jest též na všech slovenských knihách uvedeno 'vydává Sváz slovenského studentstva' a též uvedeno 'Nakladatel L. Mazáč Praha'.*“ Sváz ako jeho spolupracovník a redaktor slovenských kníh dostával od nakladateľa mesačne 5.000 Kč. „*Tím tedy, jak vidíte,*

²⁴ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

²⁵ MONCMANOVÁ, Ľubica: Martin Rázus o sebe a svojom literárnom diele. In: *Knížnica*, 2009, roč. 10, č. 9, s. 54.

²⁶ List L. Mazáča Urbanovičovi z 2. 10. 1935. ALU SNK, f. Kvetoslav Florián Urbanovič, sign. 163 A 36.

²⁷ List L. Mazáča Urbanovičovi z 2. 10. 1935. ALU SNK, f. Kvetoslav Florián Urbanovič, sign. 163 A 36.

²⁸ Napr. list kníhkupca F. Kameníka stavovskej organizácii z 3. 10. 1928. LAPNP, f. Svaz kníhkupců a nakladatelů (1879 – 1949).

²⁹ LAPNP, f. Svaz kníhkupců a nakladatelů (1879 – 1949).

koná se dvojí práce, jednak šířením dobré původní slovenské knihy a podporou kulturních pracovníků.³⁰ V listě z 21. januára o päť rokov neskôr Mazáč upresňuje: „SSS je zúčastnený na zisku jistými procenty z prodeje a odvedl jsem do konce roku 1932 přes 500.000 Kč (půl milionu Kč).“³¹ Smrek nám vo svojich pamätiach informáciu ďalej spresňuje, keď uvádza, že študenti-akvizitéri dostávali 25% a Sváz 10% z predaja slovenských edícií.³²

Tento typ spolupráce s inštitúciami však Mazáč vyhľadával a v priebehu tridsiatych rokov uzavrel dohody aj s ďalšími organizáciami. V roku 1938 napríklad s Československo-jihoslovenskou ligou, s ktorou vydal desať zväzkov edície Jihoslovenská knihovna a Národnou radou československou, s ktorou spolupracoval na vydaní reprezentatívnej publikácie *Armáda a národ*. V roku 1935 nadviazal spoluprácu so Spoločnosťou Slovenského domu a v roku 1936 expandoval aj do Bratislavy, kde sa stal jedným zo zakladateľov a predsedom kníhkupectva Slovenská liga. Spolupráca s inštitúciami nesporne Mazáčovi uľahčovala odber a predaj kníh, naopak jeho konkurenciu poburovala.

Druhou slovenskou edíciou u Mazáča, ktorá vznikla dva roky po EMSA a predstavovala staršiu slovenskú literatúru, bola Mazáčova slovenská knižnica. Do roku 1933 v nej vyšlo dovedna štyridsaťdva zväzkov od sedemnástich autorov. Pôvodne bola založená na vydávanie slovenskej literatúry 19. storočia, neskôr sa v nej objavujú i medzivojnoví autori. „Aj autori, ktorí nejakou náhodou získali slub od Mazáča, že im knihu vydá, a ja som ju potom nemohol zaradiť do EMSA, vychádzali v Mazáčovej slovenskej knižnici.“³³ Mazáčovu slovenskú knižnicu zostavoval spisovateľ Peter Kompiš, slovenský člen redakcie *Venkov*. Príležitostne spolupracoval aj Ján Hamaliar. Domnievame sa, že edíciu Mazáč stiahol z edičných plánov pravdepodobne preto, že sa v rámci vydávania slovenskej literatúry začal od začiatku tridsiatych rokov už ťžšie špecializovať.

Medzi aktivitami Mazáča v tridsiatych rokoch má svoje špecifické miesto aj vydanie nového retrospektívneho zborníka *Slovenská prítomnosť literárna a umelecká* (1931). Po siedmich rokoch od vydania *Sborníka mladej slovenskej literatúry*, ktorý sa stal základovým kameňom nakladateľstva, ho podľa Smrekových spomienok inicioval samotný Mazáč.³⁴ Impulzom k jeho vydaniu bolo pravdepodobne vydanie *Slovenského literárneho almanachu* v pražskom vydavateľstve Litevna, ktoré vyšlo v redakcii Š. Letza a D. Chrobáka v januári 1931.³⁵ Mazáč chcel pod dojemom pozitívnych finančných bilancií vydať novú vizitku svojich aktivít. Publikácia na rozdiel od literárneho almanachu predstavila celú slovenskú kultúru, o čo sa pričínal opäť jej editor J. Smrek. V októbri 1931 tak prišla na trh kniha literárno-umeleckých reflexií a štúdií, venujúcich sa literatúre, slovenskému výtvarnému umeniu, hudbe, architektúre i filmu, pod ktoré sa podpísalo dovedna pätnásť autorov. Mala rozsah 260 strán a popri textovej časti obsahovala aj päť farebných reprodukcii a vyše sto fotografií obrazov, podobizní, karikatúr i faksimile. Jej reprezentatív-

³⁰ Tamže.

³¹ Tamže.

³² SMREK, Ján: *Poézia moja láska: Spomienok kniha druhá (1930 – 1935)*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1989, s. 45.

³³ Podľa: SMREK, Ján: *Poézia moja láska: Spomienok kniha druhá (1930 – 1935)*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1989, s. 77.

³⁴ Tamže, s. 89.

³⁵ Inzerciu naň priniesol už decembrový *Elán*. In: *Elán*, roč. 1, 1930, č. 4, s. 12.

nosť zvýrazňovala aj grafická úprava: kriedový papier a nové modernejšie fonty písma Bodoni. Premysleným obchodným ťahom bolo opäť jej načasovanie na vianočný trh. A hoci nebola lacná (v celoplátenej väzbe stála 130 Kčs, v bielej polokoženej 150 a celokoženej 280 Kčs), náklad dvetisíc exemplárov sa rýchlo minul. Kniha ale vyšla bez hlavičky Sväzu slovenského študentstva. Zo spomienok J. Smreka sa dozvedáme, že s Mazáčom mali v pláne pripraviť podobnú knihu s novým slovesným a obrazovým materiálom o ďalších päť rokov.³⁶ Publikáciu už na trh nepriniesli. Hoci *Slovenská prítomnosť literárna a umelecká* bola posledným zborníkom slovenskej kultúry vydaným v nakladateľstve L. Mazáča, vo vytýčenom programe a smerovaní pokračoval ďalej časopis *Elán*.

Do roku 1928 bol síce Mazáč jediným českým nakladateľom, ktorý vydával pôvodnú tvorbu slovenských autorov, účinok jeho slovenských edícií sa však postupne začal dostavovať. Slovenskí autori sa začali objavovať v edičných plánoch viacerých českých vydavateľstiev. Sporadicky napríklad v breclavskom nakladateľstve STAN,³⁷ u pražského vydavateľa Fr. Borového³⁸ alebo v pražskom nakladateľstve Melantrich.³⁹ Nasledovníka a najväčšieho konkurenta v programovom vydávaní slovenskej literatúry v Čechách však našiel Mazáč jedine vo vydavateľstve Družstevní práce (DP).⁴⁰

Pod tlakom rastu záujmu o slovenskú literatúru v tridsiatych rokoch začal Mazáč vydávať užšie špecializované série. Založil edíciu *Mladosť* (1930 – 1938) prinášajúcu knihy pre deti a mládež, v ktorej vyšlo dovedna tridsaťjeden zväzkov slovenských ľudových i pôvodných rozprávok a preložených zahraničných publikácií. Práce s redigovaním a korektúrami edície na seba prevzal Štefan Letz, ktorý rozšíril slovenskú redakciu vo vydavateľstve od januára 1931. Pôvodne pôsobil v pražskom nakladateľstve Litevna, no Smrek, ktorý ho poznal ešte z *Národných novín*, ho pretiahol k Mazáčovi. Okrem *Mladosť* Letz redigoval aj novozaloženú edíciu *Veľké knihy* (1932 – 1937), ktorou Mazáč sledoval najmä finančnú rentabilitu. Názov série vychádzal z jej nezvyčajne veľkého formátu 13x5x22cm, pričom zahŕňala dovedna dvadsaťdeväť zväzkov od dvoch autorov: Joža Nižnánskeho a Jána Hrušovského. V tom istom roku vznikla aj rozsahom menšia edícia *Osvetová knižnica* (1932 – 1936), ktorá predstavila šesť odborných, literárno-historických a politologických titulov. V roku 1935 sa Mazáč nakrátko opäť vrátil aj k staršej slovenskej literatúre, keď v spolupráci s už spomínanou Spoločnosťou slovenského domu

³⁶ SMREK, Ján: *Poézia moja láska: Spomienok kniha druhá (1930 – 1935)*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1989, s. 89.

³⁷ KRÁL, Fraňo: *Čerň na palete*. Břeclav : STAN, 1930.

³⁸ KRÁL, Fraňo: *Pohľadnice*. Praha : Fr. Borový, 1936.

³⁹ BIELIK, Andrej: *Svetlo v temnotách (Lux in tenebris)*. Praha : Melantrich, 1937 a NOVOMESKÝ, Ladislav: *Svätý za dedinou*. Praha : Melantrich, 1939.

⁴⁰ Prvou slovenskou knihou, ktorú vydala, bol Jégého román *Svätopluk* v roku 1928, ktorý však nezaznamenal väčší ohlas. O rok neskôr po dohode s Mazáčom (u ktorého vyšlo prvé vydanie) vydala aj Urbanov *Živý bič*, ktorý mal výraznejší úspech. Od Mazáča do DP prešiel aj Peter Jilemnický. V mnohých aspektoch sa činnosť DP podobala Mazáčovej. Popri vydávaní slovenských (zväčša ľavicovo orientovaných) autorov, v roku 1933 pripravila do tlače aj antológiu slovenskej poézie pod názvom *Tváň mladého Slovenska*. V Krásnej jizbe DP z času načas vystavovali slovenskí umelci a v roku 1936 vyhlásila, podobne ako Mazáč, súťaž na slovenský román. Na rozdiel od Mazáča sa jej nepodarilo úspešne vstúpiť na slovenský trh. Jej hlavná úloha spočívala predovšetkým v propagácii slovenskej knihy v Čechách (Viac: Bílková, 1988).

vydal naraz desať zväzkov edície, nesúcej názov spoločnosti. Pod vedením Dobroslava Chrobáka v nej vyšlo desať titulov od šiestich slovenských autorov 19. storočia a výtvarne sa na nej podieľala L. Rambouská.

Poslednou slovenskou sériou vydávanou u Mazáča sa v roku 1936 stala Slovenská tvorba (1936 – 1939). Programovaná ako elitná edícia mala všetky exempláre číslované a podpísané autorom. Graficky i výtvarne išlo o najnáročnejšiu i najdrahšiu sériu. Bola viazaná v holandskej koži, s použitím anglického papiera Cassiobury a na jej obálku sa po prvý raz v Československu použila technika oceľorytiny. Edícia sa mala stať novou vizitkou nakladateľstva a preto aj jej prvý zväzok bol reprezentatívny. Stal sa ním výber z poézie zakladateľa slovenskej básnickej moderny I. Krasku. Ďalšie zväzky už prezentovali tvorbu víťazov Mazáčových súbehov na slovenský román i poéziu. Do roku 1939 ich stihlo vyjsť dovedna sedem (M. Figuli, D. Chrobák, E. B. Lukáč, M. Rázus,⁴¹ V. Beniak, L. Ondrejov a L. Zúbek). Jej grafická úprava údajne spôsobila senzáciu.⁴²

S rastom záujmu o slovenskú literatúru sa začali objavovať aj diskusie súvisiace s jazykom, v ktorom by sa pôvodná slovenská tvorba mala v Čechách vydávať. Družstevní práce napríklad zorganizovala na túto tému anketu medzi svojimi členmi. Hoci výsledok nebol pre Slovákov priaznivý, rozhodli sa ponechať pôvodné vydania, ktoré dopĺňali slovensko-českým slovníkom. Mazáč trval na vydávaní slovenských autorov v slovenčine. K vydaniam len v slovenčine sa museli autori zaviazat' aj zmluvne. V dohode s Ľudmilou Podjavorinskou z roku 1931 sa napríklad píše: „*Knihy však nesmí vyjítí česky, neb české vydání by znemožnilo prodej těchto knih v Čechách a naším účelem je propagovati slovenské knihy mezi českými čtenáři.*“⁴³ Zmluva s Jánom Čajakom z roku 1930 tiež obsahovala jazykovú klauzulu: „*Jelikož však vyjdou knihy slovensky, nesmějí vyjítí česky, neb obě tyto řeči jsou vlastně jazykem jedním (štátnym – pozn. M. K.) a není tudíž myslitelné, aby vycházely tytéž spisy dvojmo.*“⁴⁴ Jedinou Mazáčovou výnimkou z tohto úzu bolo vydanie troch dielov populárneho Joža Nižnánskeho *Čachtická pani* (1934), *Spišské tajomstvo* (1935) a *Cholera* (1936) v češtine – v preklade Viktora Seiferta, avšak mimo edície.

Pod vplyvom nárastu pracovných aktivít Mazáčovho vydavateľstva sa začiatkom tridsiatych rokov prvýkrát začali ozývať protestné hlasy dokonca aj priamo zo Slovenska (Horáček z Bratislavy a Ruman z Martina), kritizujúce Mazáča za to, že slovenským nakladateľom preberal autorov.⁴⁵ EMSA i ďalšie edície tak splnili svoju úlohu a o novú pôvodnú slovenskú tvorbu sa začali vo väčšej miere zaujímať nielen českí, ale i slovenskí vydavatelia a knihkupci.

Časopis Elán a slovenský kultúrny konzulát v Prahe

Vydavateľské aktivity Mazáča sa pričinením J. Smreka v roku 1930 rozrástli o financovanie časopisu *Elán*, ktorý priamo v Prahe prezentoval súčasné slovenské umenie.

⁴¹ V prípade M. Rázusa, išlo o posmrtno vydaný výber z jeho poézie.

⁴² Podľa listu J. Smreka E. Charousovi z 28.6. 1966. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

⁴³ Archiv Knihovny Národního musea Praha, f. Nakladatelství Leopold Mazáč, č. inv. 45.

⁴⁴ Archiv Knihovny Národního musea Praha, f. Nakladatelství Leopold Mazáč č. inv. 19.

⁴⁵ Podľa listu Mazáča stavovskej organizácii z 3. marca 1930. LA PNP, f. Svaz knihkupečů a nakladatelů LAPNP, f. Svaz knihkupečů a nakladatelů (1879 – 1949).

Podľa vzoru iných vydavateľov (*Aventinum – Rozhledy Aventina*) časopis vznikol ako nakladateľské periodikum, o čom svedčil aj jeho novinový formát. Nemal však zostať len propagačným médiom, ale od začiatku reflektovať aj aktuálne dianie vo všetkých druhoch umenia. Keďže medzi jeho najrozvinutejšie zložky patrila už tradične literatúra, reflektoval jej výsadné postavenie nový časopis priamo v podtitule – *Mesačník pre literatúru a umenie*. „*Elán dával všetkému, čo Mazáč podnikal v českom aj slovenskom sektore, takú publicitu, že by ju musel reklamou v dennej tlači zaplatiť desaťnásobne. Mal som teda čisté svedomie: Mazáč na Eláne finančne neprerobil (hoci náklad bol len 3.000) a my, mladá generácia, sme mali orgán, doslova: pľúcny orgán na dýchanie.*“⁴⁶ Prvé číslo nového mesačníka vyšlo už v septembri 1930 v tlačiarňi J. Dolenského, s ktorým nakladateľstvo spolupracovalo aj pri EMSA a ktorý ho na rozdiel od edície tlačil až do júna 1939. Grafickým symbolom *Elánu* i všetkých aktivít neskôr s ním spojených sa stal „rýchlonohý“ severský jeleň. Odôvodnenie pochádzalo z francúzštiny, v ktorej má slovo „*élan*“ (grand cerf du Nord) aj túto významovú rovinu.

V polovici tridsiatych rokov sa činnosť Mazáčovho vydavateľstva rozrástla do tej miery, že priestory na Na Hrobcí 7 už prestávali stačiť. A tak v lete roku 1933⁴⁷ využíva vydavateľ ďalšiu podnikateľskú príležitosť a priamo v srdci Prahy na Spálenej ulici 53 si prenajal prizemie a tri poschodia neskorosecesného domu z roku 1910, do ktorého plánoval presťahovať celý podnik. Budova v pôvodnom stave nevyhovovala potrebám nakladateľstva, a tak na jej prestavbu najal českého architekta Josefa Hesouna. Pri úpravách budovy Mazáč nezamýšľal len vytvoriť dostatočný počet kancelárií pre zamestnancov svojho rozvetveného podniku, ale od začiatku ho projektoval ako ďalšiu vizitku a reklamu svojich aktivít na poli slovenskej literatúry. Po prvý raz od založenia podniku tu zriadil vlastné kníhkupectvo, pretože dovtedy jeho knihy predávali len cestujúci zástupcovia alebo iní kníhkupci. Napriek tomu, že od roku 1926 vydával aj českú literatúru, ktorá mu zabezpečila finančný úspech, kníhkupectvo na jednej z najfrekventovanejších ulíc centra Prahy nieslo prídomek *slovenské*. „*So slovenskou knihou, ktorá vtedy ešte nemohla vychádzať v nákladoch 50, 100 i 200 tisíc (ako dnes Mňačko, dokonca i v českom preklade) a za ktorú bolo treba bojovať, mohol sa Mazáč kludne rozlúčiť. Ale nemienil zradiť svoju „prvú lásku“ a rozísť sa s ňou i autormi, ktorých spolu so mnou na Slovensku osobne rád navštevoval.*“⁴⁸

Práce podľa všetkého trvali viac ako rok, pretože k oficiálnemu otvoreniu podniku, ktorého sa zúčastnili i minister dr. Milan Hodža a starosta vnútornej Prahy Jozef Rotnágel, došlo 8. novembra 1934 o 14.30.⁴⁹ „*Už ráno 8. novembra 1934 prichádzali nám pozdravné dopisy i telegramy, napr. od rektora a prorektora Karlovej univerzity, od ministra školstva D. Krčmáře, pražský primátor Baxa nám oznámil osobnú účasť delegátov mestskej rady a popoludní, keď slávnosť začala prejavom ministra dr. Milana Hodžu, boli miestnosti nakladateľského domu doslova nabité osobnosťami z Prahy a zo Slovenska.*“⁵⁰

⁴⁶ J. Smrek v liste E. Charousovi z 28. 6. 1966, ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

⁴⁷ Podľa: SMREK, Ján: *Poézia moja láska: Spomienok kniha druhá (1930 – 1935)*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1989, s. 153.

⁴⁸ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

⁴⁹ Pozvánka na otvorenie Slovenského kníhkupectva, LAPNP, f. Svaz kníhkupců a nakladatelů (1879 – 1949).

⁵⁰ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

Pozornosť udalosti slovom aj obrazom venovala tlač celej republiky. Otvorenie kníhkupectva využil na bilančný článok aj Smrek. Pod názvom Nová situácia slovenskej knihy v Prahe zhotovil decénium spolupráce a prínos Mazáčovho nakladateľstva pre slovenskú knihu. Píše: „*V tomto podniku spojil sa prislovečný český obchodný talent a organizačná schopnosť s mladou slovenskou životnou vôľou i kultúrnymi ambíciami a z tejto syntézy vyrástlo dielo, ktoré si postupom rokov získalo nesporné sympatie tak Slovenska, ako i celej republiky.*“⁵¹ Nešlo však len o sympatie. Pod vplyvom Mazáčových edícií, ktoré v roku 1934 reprezentovalo už stosedemdesiat zväzkov, sa o slovenskú literatúru začali zaujímať aj iní vydavatelia. Podľa Smrekových údajov z článku mala slovenská kniha v Čechách po desiatich rokoch obrat „*minimálne dva milióny korún ročne*“ a nik nepochyboval o tom, že jej finančná nerentabilitasť už bola len mýtom. Otvorenie Slovenského kníhkupectva tvorí zároveň deliaci medzník v histórii Mazáčovho nakladateľstva, ktorým sa začína druhé, veľmi intenzívne obdobie jeho činnosti trvajúce do roku 1939.

Celý podnik sa do nových priestorov presťahoval už v októbri, oficiálne povolenie magistrátu však Mazáč dostal až v januári 1935.⁵² Slovenské kníhkupectvo sa nachádzalo na prízemí budovy, pričom nakladateľstvo zaberalo ešte prvé, tretie a štvrté poschodie nad ním. Vydavateľ mal svoju kanceláriu na prvom poschodí, ktoré zdieľal so slovenskou redakciou vedenou J. Smrekom a Š. Letzom a českou pod vedením J. R. Vávru a J. Seidla. Technické oddelenie, ktoré tiež sídlilo na prvom poschodí, mal na starosti A. B. Kohout. „Ve tretím patre pak byla účtárna a kanceláře vedoucích zástupců a ve čtvrtém poschodí vládl J. Krsek, který měl na starosti oddělení propagace.“⁵³ Posledným dôležitým organizačným článkom bol G. Pevný, ktorý viedol dobre organizovanú sieť obchodných cestujúcich zástupcov. Okrem kancelárií nakladateľstva a redakcie *Elánu* tu našla miesto aj prednášková sála, v ktorej sa približne desaťkrát ročne konali prednášky slovenských spisovateľov a literárnych kritikov. Prvý tu 7. decembra 1934 svoju tvorbu predstavil Gejza Vámoš. Podľa informácií uverejnených v *Eláne*, večer zaznamenal v českej tlači „*pozoruhodný ohlas*“.⁵⁴ Medzi menami ďalších prednášajúcich nachádzame najčastejšie literátov (poslancov alebo študentov), ktorí žili v Prahe (R. Brtáň, L. Novomeský, J. Alexy, M. Rázus a ďalší). Príležitostne vystúpili aj pozvaní hostia zo Slovenska (A. Mráz či J. Cíger-Hronský). Na prednáškovú sálu priamo nadväzovala reprezentatívna Výstavná sieň Elánu, ktorá mala moderné osvetlenie a v rozlohe sedemdesiat metrov štvorcových sa nachádzala na prízemí. V sieni dostávali priestor najčastejšie mladí slovenskí výtvarníci, ktorí spolupracovali s nakladateľstvom pri grafických návrhoch knižných obálok. Prvým umelcom, ktorý v sieni vystavoval, bol dvorný výtvarník EMSA M. Benka. Okrem neho svoju tvorbu vo Výstavnej sieni Elánu prezentovali aj M. Galanda, Š. Bednár, A. Kováčik, L. Križan, M. Bazovský, C. Majerník či V. Hložník. Sieň bola návštevníkom prístupná bezplatne. Výstavy zvyčajne trvali mesiac. Výnimočne tu vystavovali aj českí umelci, v ktorých tvorbe bolo Slovensko prítomné tematicky (Mária Voře-

⁵¹ SMREK, Ján: Nová situácia slovenskej knihy v Prahe. In: *Elán*, roč. 5, 1934, č. 2, s. 6.

⁵² Podľa: Koncese. LAPNP, f. Svaz knihkupeců a nakladatelů (1879 – 1949).

⁵³ STEGUROVÁ-JELÍNKOVÁ, Marcela: Mazáčovo nakladatelství – jeho vznik, rozvoj a význam v oblasti šíření slovanské literatury. In: *Knihovna*, zv. 12, 1981, s. 52.

⁵⁴ V.: Slovenské autorské večery v Prahe. In: *Elán*, roč. 5, 1934, č. 4, s. 7.

chová-Vejvodová, Ján Hála). Otvorenie výstav bolo plánované synergicky s dramaturgiou prednáškovej sály a bolo často spojené s prednáškovým večerom. Na posilnenie významu akcií ich otvárali aj slovenskí politici, čím niektoré podujatia získavali kultúrno-politický charakter. Mimo výstavnej sezóny, ktorá trvala od septembra do mája, sieň prenajímali českým výtvarníkom. Zámerom prednáškovej sály i Výstavnej siene Elánu nebolo vytvoriť priestor pre slovenskú komunitu, ktorá sa v priestoroch na Spálenej ulici začala postupne stretávať, ale priamo v centre Prahy mediovať živý interkultúrny kontakt medzi obidvomi štátnymi národmi, v zmysle zámerov *Elánu* sprostredkovať aj priamy kontakt medzi umelcom a jeho publikom. Pôvodná funkcia kníhkupectva prezentovať výsledky Mazáčovej podnikateľskej činnosti sa tak transformovala do celkovej reprezentácie slovenskej kultúry v Prahe.

Prednášková sála i Výstavná sieň obmedzili alebo prerušili svoju činnosť v druhej polovici roku 1937. Mohlo to súvisieť s výrazným poklesom predaja slovenských kníh, na ktoré sa v roku 1938 otvorene sťažoval aj Mazáč.⁵⁵ Hoci v rozhovore k 20. výročiu republiky Mazáč ešte stále uvádzal, že chce „*pokračovať ako doposiaľ: vydávať vždy viac a lepšie. Napredovať najmä so sériami kvalitnými a venovať sa čo najviac i prekladom*“,⁵⁶ už začiatkom novembra pod vplyvom politických udalostí (vyhlásenie autonómie, Mníchov, Viedenská arbitráž) uvažoval o radikálnejšom riešení a vyjednával s Maticou slovenskou.⁵⁷ Poslednými slovenskými publikáciami, ktoré vyšli v nakladateľstve bol oneskorený výber z Rázusovej poézie v rámci edície Slovenská tvorba, ako aj dvojzväzková publikácia *Štefánik*, vydaná pri príležitosti 20. výročia smrti generála mimo edície. Ďalšie vydávanie *Elánu* v Mazáčovom nakladateľstve bolo oficiálne ukončené v auguste 1939⁵⁸ a časopis sa po predchádzajúcej dohode s Mazáčom presťahoval do Bratislavy, kde sa stal orgánom Spolku slovenských spisovateľov. Smrek v Bratislave v roku 1941 vzkriesil edíciu Slovenská tvorba, založením Komornej knižnice, ktorá takisto vychádzala na ručnom papieri v bibliofilských i polobibliofilských vydaniach. Mazáč sa k vydávaniu slovenskej literatúry už po roku 1939 nedostal.

Epilóg

Po rozbití republiky a vzniku Protektorátu Čiech a Moravy sa Mazáč opäť vrátil k vydávaniu diel českých klasikov 19. storočia. A hoci v roku 1938 utrpel veľké finančné straty, od roku 1939 sa mu opäť začína dať a finančný obrat nakladateľstva stonásobuje. „*Národ konečne prestal se starať o politiku a politické strany a uchýlil se ku knize*.“⁵⁹ Práve pre jeho obchodné úspechy si Mazáčov podnik vyhládol Rudolf Novák (šéfredaktor *Árijského boje* a redaktor *Poledního listu*), ktorého musel prijať do podniku ako tzv.

⁵⁵ V jubilejnom roku našej republiky (rkp). Fond Leopold Mazáč – nakladateľstvo, ALU SNK, sign. 180 D 1.

⁵⁶ Tamže.

⁵⁷ Podľa listu Beniaka J. Smrekovi z 12. novembra 1938. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 B 2.

⁵⁸ Tlačové oddelenie Policajného riaditeľstva v Prahe. Archiv Knihovny Národního musea Praha, f. Nakladatelství Leopold Mazáč, č. inv. 76.

⁵⁹ List L. Mazáča J. Smrekovi z 27. 12. 1939. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 K 16.

konzultanta riíšskej myšlienky.⁶⁰ Pod jeho priamym nátlakom vydal Mazáč „ako zlomok jeho pôvodných edičných návrhov“⁶¹ preklady nemeckých nacistických autorov a dvojzväzkový súbor poviedok v duchu „nového vlastenectva“ pod názvom *Prameny víry*. Počas vojny sa usiloval oživiť aj vydávanie slovenskej literatúry – a to prostredníctvom Slovenskej ligy v Bratislave, kde mal finančný podiel a ktorá jeho medzivojnové edície naďalej predávala.⁶² Opäť sa chcel oprieť o spoluprácu J. Smreka.⁶³ Nové vydania slovenskej literatúry už však nerealizoval z politických príčin a zmluvy s T. J. Gašparom, J. Hrušovským a J. Nižnanským, podpísané ešte pred vojnou,⁶⁴ už nemohol uplatniť. Napriek dosadenému Novákovi sa Mazáč nevyhol častým výsluchom i prehliadkam gestapa vo vydavateľstve a bol mu odobratý cestovný pas. Hoci priamo neparticipoval na ilegálnej činnosti, vedel o nej a vo svojom podniku ju toleroval. Podľa dochovaných ďakovných listov v Archíve Knihovny Národného múzea sa tiež pričínal o to, aby niektorí z jeho zamestnancov neboli odvedení na nútené práce do Nemecka. Napriek tomu pôsobenie Nováka ako zámienku na likvidáciu úspešného konkurenčného nakladateľského a kníhkupeckého podniku využilo niekoľko jeho stavovských kolegov, ktorí ho už v prvých dňoch po oslobodení obvinili z kolaborantstva. Výsledkom bolo uvalenie národnej správy, v čele ktorej stál bývalý šéf Mazáčových cestujúcich predajcov Géza Pevný. Podnikateľovi pritom zakázali vstup do vlastného podniku. Pod vplyvom udalostí sa Mazáč 4. júna neúspešne pokúsil o samovraždu svietiplynom, a hoci bol ešte v nemocnici, zo spolupráce s nacistami ho obvinil aj Syndikát českých spisovateľov.⁶⁵ Pod vplyvom obvinení mu stavovská organizácia odobrala nakladateľskú koncesiu a ponechala len kníhkupeckú živnosť. V júli 1945 zverejnil výsledky vyšetrovania podania Syndikátu českých spisovateľov zemský odbor bezpečnosti ZNV v Prahe, v ktorých označil podanie za bezpredmetné a „účinené z konkurenčnej nenávisti“.⁶⁶ Hoci národná správa nad Mazáčovým podnikom bola konzekventne zrušená už v januári 1946, stavovská organizácia až do júna 1946 trvala na svojom pôvodnom výroku. Až pod vplyvom právnych vyhrážok Svaz uznal Mazáčovo právo na odvolanie i nový rozhodcovský súd. Ešte štyri mesiace však rôznymi obštrukciami jeho zvolanie oddŕaľoval. Za menovanie súdu dokonca intervenoval aj M. Zibrin, v tej dobe poslanec za Demokratickú stranu.

S Mazáčom kedysi v Prahe začínal, tentoraz mu popri intervenciách za urýchlenie menovania súdu pomáhal ukončiť aj podnikateľskú činnosť v Bratislave. V roku 1947 mu Mazáč predal väčšinu podielov Nakladateľstva Slovenská liga. „*Chtěl jsem mu to prodati celé, ale na jeho přání jsem si maličkost ponechal.*“⁶⁷ V októbri 1947 rozhodcovský súd Svazu síce

⁶⁰ Archiv Knihovny Národního muzea Praha, f. Nakladatelství Leopold Mazáč, č. inv. 63.

⁶¹ ZACH, Aleš.: Případ nakladatele Mazáče. In: *Rok 1947. Česká literatura, kultura a společnost v období 1945 – 1948*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998, s. 206.

⁶² Podľa: List L. Mazáča J. Smrekovi z 27. 12. 1939. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 K 16.

⁶³ Listy L. Mazáča J. Smrekovi z 27. 12. 1939 a z 20. 1. 1942. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 K 16.

⁶⁴ List L. Mazáča J. Smrekovi z 27. 12. 1939. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 K 16.

⁶⁵ Podľa: ZACH, Aleš.: Případ nakladatele Mazáče. In: *Rok 1947. Česká literatura, kultura a společnost v období 1945 – 1948*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998, s. 206.

⁶⁶ Tamže, s. 207.

⁶⁷ List L. Mazáča J. Smrekovi z 23. 10. 1947. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 K 16.

konečne zrušil uznesenie o zastavení činnosti a odobratí licencie Mazáčovi, no idyla netrvala dlho. Proti chystanému vydavateľovmu návratu do podnikania sa zdvihla nová vlna protestov vychádzajúcich z ľavicového Bloku kolektívnych nakladateľov. Hoci opäť hrali „na nacistickú kartu“, v skutočnosti im najviac prekážal Mazáčov podnikateľský talent a získané výlučné práva na niektorých autorov. Uvádza to aj samotný vydavateľ v jednom z posledných listov, ktoré napísal: „vyskytly se však nové potíže, inspirované panem Pevným, který se schovává za Blok kolektivních nakladatelství, který požádal Syndikát spisovatelů, aby protestoval proti mému nakladatelství. Jde o konkurenční zájmy, neb já mám už od státní publikační komise přiděleny s klasiků: Světlu, Svátka a Palackého. Je o to však nyní najednou více zájemců, kteří se snaží mi je vyrvatí a používají k tomu takovýchto zákeřných metod.“⁶⁸ Niekoľko po obnovení Mazáčovej licencie sa muselo odohrať aj stretnutie, o ktorom písal Smrek: „Navštívil som Mazáča v Prahe a on mňa v Bratislave. Nostalgicky sme spomínali a on mi položil otázku: Čo myslíte, nezačneme spolu znovu, kde sme prestali?“⁶⁹ Už nestihli. Vo februári 1948 prevzal agendu Svazu prípravný výbor nového Odborového svazu kníhkupcov, nakladateľů a obchodníků s uměleckými předměty, ktorý opäť navrhol odňať Mazáčovi koncesiu a uvaliť na jeho firmu národnú správu. Návrh schválili 4. marca 1948. Ďalšie útoky proti svojej osobe, rodine i podniku už Mazáč neunesol a 6. marca sa obesil tam, kde pred dvadsiatimi tromi rokmi začínal – v skromnej miestnosti na Hrobci 7. Mazáčov podnik prevzala Mladá fronta, ktorá bola združená v Bloku kolektívnych nakladateľov a ktorá v priestoroch na Spálenej 53 donedávna i sídlila.

Rovnako pohnuté boli aj ďalšie osudy jeho rodiny. „Knihovna vzala za své při záboru podolské vily“⁷⁰ a z nakladateľstva rodine nezostala ani jedna publikácia. Z vily, v ktorej rozjarená československá spoločnosť v decembri 1930 zakladala „prvý literární salón v Prahe-Podolí“,⁷¹ sa nakoniec stalo zdravotnícke zariadenie. Rehabilitácia takmer zabudnutého nakladateľa prebiehala dlho a pomaly. Ako prvý si na Mazáča zaspomínal Smrek, a to v článku Slovenský „kulturní konzulát“ v Prahe. In memoriam L. Mazáča – i kus historie.⁷² Vznikol doslova na objednávku slovakistu a člena redakcie časopisu Zväzu československých spisovateľov Emila Charousa. Smrekovi sa stal zároveň impulzom pre napísanie memoárov, ktoré vyšli o dva roky neskôr,⁷³ kde si už zaspomínal na stretnutie s L. Mazáčom podrobnejšie. V roku 1971, počas písania druhého zväzku spomienok, uverejňoval dokončené kapitoly na pokračovanie aj v *Slovenských pohľadoch*. Smrekove spomienky síce dodnes predstavujú jeden z hlavných zdrojov k téme, je však potrebné s nimi pracovať citlivo, najmä čo sa týka faktografie. Vedecký záujem o aktivity Mazáčovho nakladateľstva v súvislosti so slovenskou a slovanskou literatúrou zaznamenávame po prvý raz paradoxne na českej strane. Najskôr v podobe obhájenej diplomovej práce M. Jelínkovej na FF UK v Prahe v roku 1978,⁷⁴ neskôr ako rozsiahly hodnotiaci článok

⁶⁸ Liste M. Manouškovi z 23. januára 1948. LAPNP, f. Svaz kníhkupců a nakladatelů (1879 – 1949).

⁶⁹ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 F 38.

⁷⁰ List Stanislavy Mazáčovej J. Smrekovi z 13. 10. 1966. ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 K 17.

⁷¹ ALU SNK, f. Ján Čietek-Smrek, sign. 181 DB 24.

⁷² SMREK, Ján: Slovenský „kulturní konzulát“ v Praze. In: *Plamen*, roč. 8, 1966, č. 9, s. 84 – 88.

⁷³ SMREK, Ján: *Poézia moja láska*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1968.

⁷⁴ JELÍNKOVÁ, Marcela: *Postavení Mazáčova nakladatelství v české knižní kultuře*. Praha : Katedra knihovnictví a vědeckých informací FiF UK, 1978.

z roku 1982, uverejnený tou istou autorkou v odbornom časopise *Knihovna*.⁷⁵ Na slovenskej strane sa až do prevratu v roku 1989 Mazáč vo vedeckej spisbe spomínal len okrajovo a v rámci niektorých encyklopedických hesiel⁷⁶ dokonca aj s chybnou faktografiou. Tento trend pretrvával aj po roku 1989, hoci už s opravenými údajmi o jeho edíciách. Na českej strane sa po prevrate Mazáčovi venoval aj v tejto štúdii citovaný A. Zach. Z pohľadu českej literatúry nakladateľ nezaujíma významné miesto, výnimku predstavujú snád len vydania K. Světlé.⁷⁷ Prínos jeho vydavateľstva tkvie predovšetkým v práci, ktorú vykonal na poli slovenskej literatúry i kultúry.

ZOZNAM SLOVENSKÝCH KNÍH VYDANÝCH V NAKLADATEĽSTVE LEOPOLDA MAZÁČA (1924-1939)⁷⁸

Edícia mladých slovenských autorov – EMSA (1925 – 1937)

1. VÁMOŠ, Gejza: *Editino očko*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1925. 253 s.
2. GAŠPAR, Tido J.: *Buvi-buvi*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1925. 164 s.
3. SMREK, Ján: *Cválajúce dni*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1925. 83 s.
4. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Dolorosa*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1925. 171 s.
5. NÁDAŠI-JÉGÉ, Ladislav: *Wieniawského legenda*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1927. 197 s.
6. CÍGER-HRONSKÝ, Jozef: *Žltý dom v Klokoči*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1927. 235 s.
7. URBAN, Milo: *Živý bič 1*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1927. 195 s.
8. URBAN, Milo: *Živý bič 2*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1927. 235 s.
9. LETZ, Štefan: *Obyvatelia dvora*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1927. 192 s.
10. LUKÁČ, Emil Boleslav: *O láske neláskavej*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1928. 62 s.
11. ALEXÝ, Janko: *Grétko*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1928. 190 s.
12. KRČMÉRY, Štefan: *Ludia a knihy*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1928. 208 s.

⁷⁵ STEGUROVÁ-JELÍNKOVÁ, Marcela: Mazáčovo nakladateľstvá – jeho vznik, rozvoj a význam v oblasti šírení slovanskej literatúry. In: *Knihovna*, zv. 12, 1981, s. 47 – 77.

⁷⁶ Kol: *Encyklopédia Slovenska*. Bratislava : Veda, 1979, s. 525.

⁷⁷ STEGUROVÁ-JELÍNKOVÁ, Marcela: Mazáčovo nakladateľstvá – jeho vznik, rozvoj a význam v oblasti šírení slovanskej literatúry. In: *Knihovna*, zv. 12, 1981, s. 53.

⁷⁸ Zoznam vznikol na základe súpisu českých a slovenských kníh vydaných v nakladateľstve L. Mazáča v rokoch 1931 – 1944 (LA PNP, f. L. Mazáč, sign. 95/2000), inzerátov uverejňovaných v *Eláne* v rokoch 1930 – 1939 a štúdie Marcely Jelínkovej-Segurovej (1981). Obsahuje informácie len o prvých vydaniach a v tejto podobe vychádza na Slovensku po prvý raz.

13. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Medzi zemou a nebom*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1928. 56 s.
14. HORVÁTH, Ivan: *Človek na ulici*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1928. 196 s.
15. RUSKO, Emil: *Plamene*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1928. 95 s.
16. VÁMOŠ, Gejza: *Atómy Boha. Kniha 1*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1928. 301 s.
17. VÁMOŠ, Gejza: *Atómy Boha. Kniha 2*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1928. 309 s.
18. SMREK, Ján: *Božské uzly*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 76 s.
19. HOLÉČZY, Ervin: *Inžinier Riava*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 167 s.
20. GAŠPAR, Tido: *Pri kráľovej studni*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 160 s.
21. CÍGER-HRONSKÝ, Jozef: *Medové srdce*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 215 s.
22. LUKÁČ, Emil Boleslav: *Križovatky*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 57 s.
23. RÁZUS, Martin: *Svety 1*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 349 s.
24. RÁZUS, Martin: *Svety 2*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 406 s.
25. RÁZUS, Martin: *Svety 3*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 435 s.
26. RÁZUS, Martin: *Svety 4*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1929. 459 s.
27. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Peter a Pavel na prahu nového sveta 1*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 224 s.
28. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Peter a Pavel na prahu nového sveta 2*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 228 s.
29. RÁZUS, Martin: *O mne i o vás*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 180 s.
30. RÁZUS, Martin: *Čierne roky*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 191 s.
31. CÍGER-HRONSKÝ, Jozef: *Proroctvo doktora Stankovského*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 303 s.
32. KRČMÉRY, Štefan: *Piesne a balady*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 79 s.
33. RÁZUS, Martin: *Júlia. Kniha prvá*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 215 s.
34. RÁZUS, Martin: *Júlia. Kniha druhá*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1930. 213 s.
35. ORMIS, Ján V.: *Zo slovenskej minulosti národnej a literárnej*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1932. 170 s.
36. RÁZUS, Martin: *Maroško*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1932. 123 s.
37. HALAMOVÁ, Maša: *Červený mak*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1932. 49 s.
38. RÁZUS, Martin: *Argumenty. Hovory so synom i s tebou*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladem L. Mazáča), 1932. 122 s.

39. VÁMOŠ, Gejza: *Jazdecká legenda*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1932. 145 s.
40. SMREK, Ján: *Iba oči*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1933. 89 s.
41. URBANOVIČ, Kvetoslav: *Oráčina. Kniha prvá*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1933. 252 s.
42. URBANOVIČ, Kvetoslav: *Oráčina. Kniha druhá*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1933. 228 s.
43. RÁZUS, Martin: *Maroško študuje*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1933. 301 s.
44. SMREK, Ján: *Básnik a žena*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1934. 79 s.
45. NÁDAŠI-JÉGÉ, Ladislav: *Alina Orságová*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1934. 169 s.
46. POCKODY, Alexander: *Podkovy*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1934. 61 s.
47. LUKÁČ, Emil Boleslav: *Elixír*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1934. 56 s.
48. LUKÁČ, Emil Boleslav: *Hymny*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1934. 106 s.
49. KAVEC, Matúš: *Kuvik na plote*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 300 s.
50. LUKÁČ, Emil Boleslav: *Spev vlkov*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 53 s.
51. HLBIŇA, Pavel G.: *Harmonika*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 74 s.
52. NOVOMESKÝ, Laco: *Nedeľa a Romboid*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 90 s.
53. SMREK, Ján: *Zrno*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 69 s.
54. NOVOMESKÝ, Laco: *Otvorené okná*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 62 s.
55. ROY, Vladimír: *Výbor z poézie*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1935. 78 s.
56. RÁZUS, Martin: *Odkaz mŕtvych*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1936. 381 s.
57. BENIAK, Valentín: *Poštový holub*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1936. 63 s.
58. DILONG, Rudolf: *Mladý svadobník*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1936. 82 s.
59. RÁZUS, Martin: *Bombura*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1937. 164 s.
60. KOSTRA, Ján: *Hniezda*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1937. 74 s.
61. PONIČAN, Ján: *Póly*. Bratislava – Praha : Sváz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1937. 74 s.

Mazáčova slovenská knižnica (1927 – 1933)

1. KOMPIŠ, Peter: *Osloboditeľ*. Praha : L. Mazáč, 1927. 219 s.
2. KALINČIAK, Ján: *Milkov hrob*. Praha : L. Mazáč, 1927. 301 s.

3. KALINČIAK, Ján: *Reštaurácia*. Praha : L. Mazáč, 1928. 205 s.
4. KALINČIAK, Ján: *Orava*. Praha : L. Mazáč, 1928. 240 s.
5. KALINČIAK, Ján: *Knieža Liptovské*. Praha : L. Mazáč, 1928. 286 s.
6. KALINČIAK, Ján: *Svätý duch*. Praha : L. Mazáč, 1928. 256 s.
7. PAULÍNÝ-TÓTH, Viliam: *Kyčina*. Praha : L. Mazáč, 1928. 299 s.
8. KUBÁNI, Ľudovít: *Mendík*. Praha : L. Mazáč, 1928. 152 s.
9. SLANČIKOVÁ-TIMRAVA, Božena: *Hrdinovia*. Praha : L. Mazáč, 1928. 160 s.
10. KUBÁNI, Ľudovít: *Valgatha*. Praha : L. Mazáč, 1929. 200 s.
11. JILEMNICKÝ, Peter: *Vítězný pád*. Praha : L. Mazáč, 1929. 202 s.
12. PARMA, Jiří O.: *Slovenský máj*. Praha : L. Mazáč, 1929. 65 s.
13. IZÁK, Ľudo: *Tajný spolok „Mor ho“*. Praha : L. Mazáč, 1929. 244 s.
14. KOMPIŠ, Peter: *Bludná púť veľkého čarodeja*. Praha : L. Mazáč, 1929. 271 s.
15. HAMALIAR, Ján I.: *Hlasy nášho východu*. Praha : L. Mazáč, 1929. 306 s.
16. ŠUJAN, Juraj: *Hlasistické články M. R. Štefánika*. Praha : L. Mazáč, 1929. 79 s.
17. ZGURIŠKA, Zuzka: *Obrázky z kopaníc*. Praha : L. Mazáč, 1929. 251 s.
18. GREGOROVÁ, Hana: *Slovenská žena pri krbe a knihe*. Praha : L. Mazáč, 1929. 179 s.
19. ČAJAK, Ján: *Únos*. Praha : L. Mazáč, 1929. 261 s.
20. ČAJAK, Ján: *Pred oltárom*. Praha : L. Mazáč, 1929. 257 s.
21. ŠUJAN, Juraj: *M. R. Štefánik. Vek mladosti*. Praha : L. Mazáč, 1929. 261 s.
22. VANSOVÁ, Terézia: *Sirota Podhradských*. Praha : L. Mazáč, 1929. 318 s.
23. ČAJAK, Ján: *Vtáacie hniezdo*. Praha : L. Mazáč, 1929. 170 s.
24. ČAJAK, Ján: *Vohľady*. Praha : L. Mazáč, 1930. 206 s.
25. ČAJAK, Ján: *Posledný deň*. Praha : L. Mazáč, 1930. 184 s.
26. VANSOVÁ, Terézia: *Pani Georgiadesová na cestách*. Praha : L. Mazáč, 1930. 249 s.
27. GREGOROVÁ, Hana: *Zo srdca*. Praha : L. Mazáč, 1930. 96 s.
28. DVOŘÁK, Josef: *K severu*. Praha : L. Mazáč, 1930. 170 s.
29. VANSOVÁ, Terézia: *Sestry*. Praha : L. Mazáč, 1930. 239 s.
30. ZÁBORSKÝ, Jonáš: *Dva dni v Chujave*. Praha : L. Mazáč, 1930. 159 s.
31. PAULÍNÝ-TÓTH, Viliam: *Trenčiansky Matúš*. Praha : L. Mazáč, 1930. 194 s.
32. ZÁBORSKÝ, Jonáš: *Kulifay*. Praha : L. Mazáč, 1930. 117 s.
33. VANSOVÁ, Terézia: *Prsteň a iné novely*. Praha : L. Mazáč, 1930. 161 s.
34. JILEMNICKÝ, Peter: *Zuniaci krok*. Praha : L. Mazáč, 1930. 239 s.
35. VANSOVÁ, Terézia: *Paľko Šuška*. Praha : L. Mazáč, 1930. 157 s.
36. SLANČIKOVÁ-TIMRAVA, Božena: *Všetko za národ*. Praha : L. Mazáč, 1930. 214 s.
37. VANSOVÁ, Terézia: *Rozsobašení a iná próza*. Praha : L. Mazáč, 1930. 156 s.
38. VANSOVÁ, Terézia: *Z fary a zo školy*. Praha : L. Mazáč, 1931. 203 s.
39. HOLUBY, Jozef Ľudevít: *Populárne spisy. Kniha prvá*. Praha : L. Mazáč, 1931. 239 s.
40. HOLUBY, Jozef Ľudevít: *Populárne spisy. Kniha druhá*. Praha : L. Mazáč, 1932. 223 s.
41. HOLUBY, Jozef Ľudevít: *Populárne spisy. Kniha tretia*. Praha : L. Mazáč, 1932. 185 s.
42. VANSOVÁ, Terézia: *Ilenin vydaj*. Praha : L. Mazáč, 1933. 178 s.

Knižnica Mladost' (1930 – 1938)

1. TETA, Ľudmila: *Zajko-Bojko*. Praha : L. Mazáč, 1930. 77 s.
2. TETA, Ľudmila: *Medový hrniec*. Praha : L. Mazáč, 1930. 65 s.
3. Ľudmila Podjavorinská: *Balady*. Praha : L. Mazáč, 1930. 141 s.
4. TETA, Ľudmila: *Čarovné skielka*. Praha : L. Mazáč, 1931. 66 s.
5. TETA, Ľudmila: *Baránok boží*. Praha : L. Mazáč, 1932. 78 s.
6. RÁZUSOVÁ – MARTÁKOVÁ, Mária: *Tri rozprávky z neba*. Praha : L. Mazáč, 1932. 51 s.
7. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Černovlasý princ. Výber z prostonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 61 s.

8. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Slncový kôň. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 61 s.
9. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Taja zhavraneli bratia. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 61 s.
10. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Popoluša. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 62 s.
11. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Zakliata hora. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 62 s.
12. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Janko Hraško. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 62 s.
13. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Myšacia bundička. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 61 s.
14. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Tri perá z draka. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 59 s.
15. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Loktibrada. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 62 s.
16. DOBŠINSKÝ, Pavol: *Bača a šarkan. Výber z prstonárodných slovenských rozprávok*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1933. 61 s.
17. DEFOE, Daniel: *Robinson Crusoe*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 85 s.
18. SWIFT, Jonathan: *Guliverove cesty*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 98 s.
19. HADGSON-BURNETTOVÁ, Francis: *Malý lord Fauntleroy*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 151 s.
20. BÜRGER, Gottfried August: *Dobrodružství Baróna Šud'a*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1935. 148 s.
21. Figliar Miško (*Till Eulenspiegel*). Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 129 s.
22. RACHMANNOVÁ, Alexandra: *Z tajností Uralu*. Bratislava – Praha : L. Mazáč, 1935. 161 s.
23. KORCSAK, Janusz: *Bankrot malého Jacka*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 146 s.
24. CHAMISSO, Adalbert: *Človek bez tône*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 84 s.
25. MAKUSZYŃSKI, Kornel: *Kridlatý chlapec*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 164 s.
26. PETRUS, Jan: *Muž čímu*. Praha : L. Mazáč, 1936. 113 s.
27. SAINT-PIERRE, Bernardin: *Pavel a Virginia*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 104 s.
28. AMICIS, Edmondo de: *Srdce*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 205 s.
29. MANTEGAZZA, Paul: *Hlava*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 149 s.
30. PETKOVIĆ, Vlastimír S.: *Športový klub*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1938. 95 s.
31. PALOTAI, Boris: *Petrík*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 198. 111 s.

Veľké knihy (1932 – 1937)

1. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Čachtická pani. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1932. 273 s.
2. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Čachtická pani. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1932. 298 s.
3. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Čachtická pani. Kniha tretia*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1932. 301 s.
4. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Čachtická pani. Kniha štvrtá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1932. 264 s.
5. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Dobrodružstvo Mórica Beňovského. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1933. 252 s.
6. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Dobrodružstvo Mórica Beňovského. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1933. 273 s.
7. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Dobrodružstvo Mórica Beňovského. Kniha tretia*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1933. 287 s.
8. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Dobrodružstvo Mórica Beňovského. Kniha štvrtá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1933. 326 s.
9. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Jánošík. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 232 s.
10. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Jánošík. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 240 s.
11. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Jánošík. Kniha tretia*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 340 s.

12. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Jánošík. Kniha štvrtá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 285 s.
13. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Cholera. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 335 s.
14. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Cholera. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 339 s.
15. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Spišské tajomstvo. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 254 s.
16. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Spišské tajomstvo. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 259 s.
17. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Spišské tajomstvo. Kniha tretia*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 287 s.
18. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Studňa lásky. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 226 s.
19. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Studňa lásky. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1934. 217 s.
20. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Krásna Hedviga*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 331 s.
21. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Veľký hrdina. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 234 s.
22. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Veľký hrdina. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 248 s.
23. HRUŠOVSKÝ, Ján: *Veľký hrdina. Kniha tretia*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 381 s.
24. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Žena dvoch mužov. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1937. 265 s.
25. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Žena dvoch mužov. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1937. 238 s.
26. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Právo prvej noci. Kniha prvá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1937. 270 s.
27. NIŽNÁNSKY, Jožo: *Právo prvej noci. Kniha druhá*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1937. 269 s.

Osvetová knižnica (1932 – 1937)

1. CHROBÁK, Dobroslav: *Rukovať dejín slovenskej literatúry* (2 vydania). Praha : L. Mazáč, 1932. 262 s.
2. STODOLA, Ivan: *Prelom. Spomienky – Úvahy – Štúdie*. Praha : L. Mazáč, 1933. 288 s.
- 3a. STANISLAV, Ján (ed.): *Ríša veľkomoravská. Sborník vedeckých prác*. Praha : L. Mazáč, 1933. 531 s.
- 3b. *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda Panonsko-moravské legendy*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1933. 87 s.
4. ORMIS, Ján V.: *Rozhovory s baľkom Škultéty*. Praha : L. Mazáč, 1933. 120 s.
5. KUNOŠI, Alexander: *Malá dohoda ako činiteľ mieru*. Praha : L. Mazáč, 1936. 143 s.

Edícia Spoločnosti Slovenského domu (1935)

1. TOMÁŠIK, Samo: *Sečovci, veľmoži gemerskí*. Praha : L. Mazáč, 1935. 124 s.
2. TOMÁŠIK, Samo: *Kuruci*. Praha : L. Mazáč, 1935. 98 s.
3. ZÁBORSKÝ, Jonáš: *Panslavistický farár*. Praha : L. Mazáč, 1935. 138 s.
4. HURBAN, Jozef Miloslav: *Gotschalk*. Praha : L. Mazáč, 1935. 283 s.
5. ZÁBORSKÝ, Jonáš: *Svätoplukova zrada*. Praha : L. Mazáč, 1935. 230 s.
6. TOMÁŠIK, Samo: *Malkotenti*. Praha : L. Mazáč, 1935. 91 s.
7. ŽIRANSKÝ, Štefan: *Gergelove hody*. Praha : L. Mazáč, 1935. 141 s.
8. BIELEK, Anton: *Pre cudzie viny*. Praha : L. Mazáč, 1935. 212 s.
9. BIELEK, Anton: *Obrázky z hôr*. Praha : L. Mazáč, 1935. 156 s.
10. KUTLÍK, Felix: *Kraslica*. Praha : L. Mazáč, 1935. 175 s.

Svetové preklady (1935-1938)

1. MAUROIS, André: *Rodinný kruh* (Prel. Viera Szatmáry-Vlčková). Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1935. 318 s.
2. PEYRÉ, Joseph: *Krv a lesk* (Prel. Ján Belnay). Praha : L. Mazáč, 1937. 340 s.
3. ROTH, Joseph: *Spoveď vraha* (pre. Ján Belnay). Praha : L. Mazáč, 1938. 192 s.

Slovenská tvorba (1936 – 1939)

1. KRASKO, Ivan: *Básne*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1936. 105 s.
2. FIGULI, Margita: *Pokušenie*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1937. 204 s.
3. CHROBÁK, Dobroslav: *Kamarát Jašek*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1937. 210 s.

4. RÁZUS, Martin: *Výber z poézie*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1939. 261 s.
5. ZÚBEK, Ľudo: *Ján Kupecký 1*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1938. 263 s.
6. ZÚBEK, Ľudo: *Ján Kupecký 2*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1938. 248 s.
7. BENIAK, Valentin: *Bukvica*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1938. 137 s.
8. LUKÁČ, Emil Boleslav: *Moloch*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1938. 85 s.
9. ONDREJOV, Ľudo: *Jerguš Lapin*. Praha – Bratislava : L. Mazáč, 1939. 192 s.

Mimo edícií:

- Sborník mladej slovenskej literatúry*. Bratislava : Sväz slovenského študentstva, 1924. 323 s.
- Slovenská prítomnosť literárna a umelecká*. Praha : L. Mazáč, 1931. 249 s.
- OSUSKÝ, Štefan – PAVLŮ, Bohdan (ed.): *Štefánik. Kniha 1. Spomienky a postrehy*. Praha – Bratislava : Sväz slovenského študentstva (nákladom L. Mazáča), 1938. 303 s.

PRAMENE

- SNK – Archív literatúry a umenia Martin, fond Leopold Mazáč – nakladateľstvo (1900 – 1948), sign. 180.
- SNK – Archív literatúry a umenia Martin, fond Ján Čietek-Smrek (1898 – 1982), sign. 181.
- SNK – Archív literatúry a umenia Martin, fond Kvetoslav Florián Urbanovič (1985 – 1983), sign. 163.
- Literárni Archív Památníku národného písemníctví Praha, fond Svaz knihkupců a nakladatelů (1879 – 1949).
- Archiv Knihovny Národního musea Praha, fond Nakladatelství Leopold Mazáč (1922 – 1946).

LITERATÚRA

- BEVILAQUA, Mária – KOVALOVÁ, Soňa – PAWLAKOVÁ, Andrea: Ján Smrek a jeho pôsobenie v nakladateľstve Leopolda Mazáča. In: MIKULA, Valér (ed.): *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského: Philologica LI*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000, s. 99 – 104.
- BÍLKOVÁ, Eva: *Leopold Mazáč (1900 – 1948). Pisemná pozústalosť*. Praha : LA PNP, 1984.
- BÍLKOVÁ, Eva: *Národní 36. Jubilejní tisk k 35. výročí vzniku nakladatelství Odeon*. Praha : Odeon, 1988.
- MONCMANOVÁ, Ľubica: Martin Rázus o sebe a svojom literárnom diele. In: *Knížnica*, 2009, roč. 10, č. 9, s. 52 – 54.
- OLÁHOVÁ, Anna: Knížná tvorba Martina Benku. In: *Knížnica*, 2006, roč. 7, č. 2, s. 52 – 53.
- SMREK, Ján: Nová situácia slovenskej knihy v Prahe. In: *Elán*, 1934, roč. 5, č. 2, s. 6 – 7.
- SMREK, Ján: *Poézia moja láska*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1968.
- SMREK, Ján: *Poézia moja láska: Spomienok kniha druhá (1930 – 1935)*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1989.
- SMREK, Ján: Pražské roky. In: *Slovenské pohľady*, 1971, roč. 87, č. 2, s. 107 – 111.
- SMREK, Ján: Slovenský „kulturní konzulát“ v Praze. In: *Plamen*, roč. 8, 1966, č. 9, s. 84 – 88.
- STEGUROVÁ-JELÍNKOVÁ, Marcela: Mazáčovo nakladateľství – jeho vznik, rozvoj a význam v oblasti šírení slovanskej literatúry. In: *Knihovna*, zv. 12, 1981, s. 47 – 77.
- ZACH, Aleš: *Stopami pražských nakladatelských domů*. Praha : THYRSUS, 1996.
- ZACH, Aleš: Případ nakladatele Mazáče. In: *Rok 1947. Česká literatura, kultura a společnost v období 1945 – 1948*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998, s. 203 – 210.

Mgr. Monika Kapráliková
 Katedra kulturológie FF UK
 Gondova 2, P. O. Box 32
 814 99 Bratislava
 SR
 e-mail: m.kapralikova@gmail.com